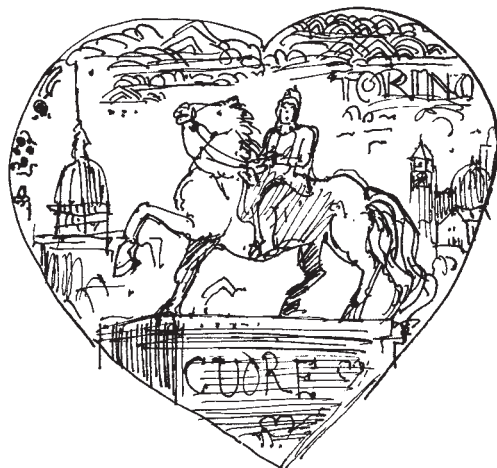

Edmondo de Amicis

SRDCE

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edmondo
de Amicis

SRDCE

Ilustroval Martin Kellenberger

Translation © Štefan Gráf
Cover design © Martin Kellenberger
Illustrations © Martin Kellenberger
Slovak Edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o. Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, spol. s r. o.

Edmondo de Amicis: Srdce
Z talianskeho originálu Cuore (Ugo Murzia, Milano 1966) preložil Štefan Gráf
Zodpovedná redaktorka Natália Petranská Rolková (profitexty.sk)
Obálka Martin Kellenberger
Hana Fašungová (vasgrafik.sk)
Sadzba a tlač P+M Turany

Vydanie druhé, vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov prvé
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-623-6

Túto knižku venujem deťom základných škôl od deviatich do trinástich rokov. Mohol by som ju nazvať Príbeh jedného školského roku, ktorý napísal žiak tretej triedy talianskej obecnej školy.

Keď hovorím, že knižku napísal žiak tretej triedy, nemienim tým povedať, že ju napísal práve takto, ako je vytlačená. Postupne si značil do zošitu všetko, čo videl, počul, cítil a myslel si v škole i mimo nej. A jeho otec spísal koncom školského roku stránky tejto knihy podľa tých poznámok, pričom sa snažil nezmeniť myšlienky a zachovať podľa možnosti synove slová. Syn potom po štyroch rokoch, keď už bol na gymnáziu, rukopis znovu prečítal a doplnil všeličím novým, čo mal ešte ako čerstvé spomienky na osoby a veci. Čítajte teraz túto knihu, deti. Dúfam, že sa vám zapáči.

O K T Ó B E R

Prvý deň v škole

Pondelok, 17.

Dnes máme prvý deň školu. Tie tri mesiace prázdnin na vidieku prešli ako sen! Matka ma dnes ráno odprevadila na Barettiho oddelenie a dala ma zapísať do tretej vyššej; hlavu som mal ešte plnú vidieka a mal som zlú náladu. Všetky ulice sa hmýrili deťmi; dve kníhkupectvá boli plné otcov i matiek, ktorí kupovali školské tašky, zošity a obaly. Pred školou bolo toľko ľudí, že školník i mestský strážnik celkom ustali od námahy, aby bránu udržali voľnú. Blízko vchodu som zacítil, že ma niekto poklopkal po pleci; bol to môj učiteľ z druhej triedy, vždy veselý, s červenými rozstrapatenými vlasmi. Povedal mi:

– Tak čo, Enrico, už sme sa navždy rozlúčili?

Tiež som to dobre vedel; a jednako ma jeho slová zaboľeli.

Ťažko sme sa dostali dnu do školy. Páni, panie, ženy z ľudu, robotníci, dôstojníci, staré mamy, slúžky, každý z nich držal jednou rukou chlapca a v druhej doklad o postúpení do vyššej triedy. Zapĺňali predsieň i schodište a robili taký hluk, ako keď sa vchádza do divadla. S radosťou som znovu uzrel veľkú prízemnú miestnosť s dverami do siedmich tried, cez ktorú som tri roky prechádzal takmer každý deň. Bol tu stisk, učiteľky prichádzali a odchádzali. Moja učiteľka z prvej vyššej ma zdravila z dverí triedy a povedala mi:

– Enrico, tento roku pôjdeš hore na poschodie; neuvidím ťa tadeto ani len prechádzať! – A smutne na mňa pozerala.

Riaditeľ bol obklopený ustarostenými ženami, lebo pre ich chlapcov už nebolo v škole miesto. Zdalo sa mi, že mu od vlašajška brada ešte väčšmi ošedivela. Aj chlapci vyrástli a pribrali. Na prízemí, kde sa rozdeľovanie žiakov už skončilo, boli prvéčikovia. Nechceli vojsť do triedy a bránili sa ako somárik. Bolo ich treba vtiahnuť ta nasilu; podaktorí ušli z lavíc. Iní zasa, keď videli rodičov odchádzať, pustili sa do plaču, nuž rodičia sa museli vrátiť a utešovať ich alebo vziať so sebou. Učiteľky boli z toho zúfalé.

Môj malý brat sa dostal do triedy učiteľky Delcativej; ja k učiteľovi Perbonimu, hore na prvé poschodie. O desiatej sme boli všetci v triede: bolo nás päťdesiatštyri. Z mojich spolužiakov z druhej triedy tam bolo sotva pätnásť alebo šestnásť chlapcov, medzi nimi Derossi, ten, čo bol vždy najlepším žiakom. Keď som si pomyslel na lesy a hory, kde som strávil leto, zdala sa mi škola celkom malá a smutná! Spomínal som si aj na svojho učiteľa z minulej triedy. Bol taký dobrý, vždy sa smial spolu s nami. A bol taký maličký, že sa zdal byť našim spolužiakom. Prišlo mi ľúto, že ho tu už neuvidím, s jeho strapatými červenými vlasmi.

Náš nový učiteľ je vysoký, s vyholenou bradou, s dlhými šedivými vlasmi; na čele má rovnú vrásku. Má aj hrubý hlas a prezerá si nás uprene jedného po druhom, akoby chcel čítať v našom vnútri; a nikdy sa nesmeje.

Povedal som si: – Hľa, prvý deň. Ešte deväť mesiacov. Koľko učenia, koľko mesačných skúšok, koľko námahy!

Musel som nájsť pri východe matku, náhlil som sa pobožkať jej ruku.

Povedala mi:

– Odvahu, Enrico! Budeme sa učiť spolu.

Vrátil som sa domov spokojný. No už nemám svojho učiteľa s jeho dobrým a veselým úsmevom a škola sa mi nevidí taká pekná ako predtým.

Náš učiteľ

Utorok, 18.

Po tomto ráne sa mi páči aj môj nový učiteľ. Keď sme vchádzali do triedy, sedel už na svojom mieste. Každú chvíľu nazrel do triedy daktorý z jeho vlašajších žiakov, aby ho pozdravil; tak prechádzali okolo, nakúkali dnu a pozdravovali ho:

– Dobrý deň, pán učiteľ. – Dobrý deň, pán Perboni.

Niektorí vošli, podali mu ruku a odišli. Bolo vidieť, že ho majú radi a že by sa chceli k nemu vrátiť.

Učiteľ odpovedal:

– Dobrý deň, – a stískal ruky, ktoré mu podávali. Nehľadel pritom na nikoho; pri každom pozdrave zostával vážny, so svojou rovnou vráskou na čele; obrátený k obloku sa pozeral na strechu náprotivného domu. Zdalo sa, že pozdravy mu spôsobujú utrpenie namiesto toho, aby ho tešili.

Potom si nás pozorne prezeral jedného po druhom. Pri diktáte zišiel zo stupienka a prechádzal sa medzi lavicami. Tu zazrel chlapca, ktorý mal tvár celkom červenú od samých vriedkov, prestal diktovať, chytil mu tvár do rúk a prezeral mu ju; potom sa chlapca spýtal, čo mu je, a prešiel mu dlaňou po čele, aby sa presvedčil, či ho nemá horúce. V tej chvíli sa jeden chlapec za ním postavil na lavicu a začal predstierať, že je bábka. Učiteľ sa prudko zvrtol; chlapec sa zarazil a zostal stáť so zvesenou hlavou. Očakával trest. Učiteľ mu položil ruku na hlavu a povedal mu:

– Viac to už neurob. – Nič iné. Vrátil sa k stolu a dokončil diktát.

Po ňom na nás chvíľu ticho pozeral; vzápätí povedal veľmi pomaly svojím hrubým, ale dobráckym hlasom:

– Počúvajte. Máme spoločne stráviť rok. Usilujme sa prežiť ho v dobrom.

Učte sa a buďte dobrí. Ja nemám rodinu. Mojou rodinou ste vy. Vlni som ešte mal matku; zomrela mi. Zostal som sám. Mám na svete iba vás, nemám inú lásku, aj moje myšlienky patria iba vám. Vy máte byť mojimi synmi. Mám vás rád, majte ma aj vy radi. Nechcel by som dakoho z vás trestať. Dokážte mi, že ste správni chlapci; naša trieda bude ako jedna rodina a vy budete mojou potechou a pýchou. Nežiadam, aby ste mi niečo sľúbili slovami; som si istý, že v srdci ste už povedali áno. A ďakujem vám.

V tej chvíli vošiel školník a oznámil koniec vyučovania. Vyleteli sme rýchlo z lavíc. Chlapec, ktorý sa predtým postavil na lavicu, podišiel k učiteľovi a povedal mu chvejúcim sa hlasom:

– Pán učiteľ, odpusťte mi.

Učiteľ ho pobožkal na čelo a povedal mu:

– Choď, synáček.

Nešťastie

Piatok, 21.

Školský rok sa začal nešťastím. Keď som šiel dnes ráno s otcom do školy a opakoval som mu učiteľove slová, zrazu sme zbadali, že ulica je plná ľudí, ktorí sa tisnú pred školskou bránou. Otec mi hneď povedal:

– Nešťastie. Rok sa zle začína!

Len ťažko sme sa predrali dnu. Veľká vstupná miestnosť bola preplnená rodičmi a chlapcami, ktorých sa učiteľovi nepodarilo zahnať do triedy. Všetci boli obrátení k riaditeľni a ozývali sa ich výkriky:

– Úbohý chlapča! Úbohý Robetti!

V úzadí miestnosti plnej ľudí bolo vidieť ponad hlavy prilbicu mestského strážnika a riaditeľovu plechavú hlavu; potom vošiel pán s vysokým klobúkom a všetci vraveli:

– To je lekár.

Môj otec sa spýtal jedného učiteľa:

– Čo sa stalo?

– Prešlo mu cez nohu koleso, – odvetil učiteľ.

– Zlomilo mu nohu, – povedal ktosi.

Zranený bol chlapec z druhej triedy. Cestou do školy, na ulici Dora Grossa, zazrel dieťa-prváčika, čo ušlo matke a spadlo uprostred cesty, pár krokov od omnibusu, ktorý mu prichádzal od chrbta. Druhák odvážne priskočil, zdrapil dieťa a strhol ho do bezpečia; no už nestačil stiahnuť späť nohu a koleso omnibusu mu ju prešlo. Je to synček delostreleckého kapitána.

Pokým toto rozprávali, jedna pani vrazila do miestnosti a ako šialená prerážala ľudí. Bola to Robettiho matka, ktorú boli zavolať. Druhá pani jej

bežala v ústrety a s plačom sa jej hodila okolo hrdla: bola to matka zachráneného dieťaťa. Obidve vtrhli do riaditeľne a bolo počuť zúfalý krik:

– Och, môj Giulio! Dieťa moje!

V tej chvíli zastal pred bránou koč a čoskoro nato sa zjavil riaditeľ. V náručí držal chlapca, ktorý mal hlavu položenú na jeho pleci, tvár mal bledú a oči zavreté. Všetci stíchli. Bolo počuť matkine vzlyky. Riaditeľ na chvíľu zastal a chlapca trochu nadvihol oboma rukami, aby ho takto ukázal ľuďom. Vtedy učitelia a učiteľky, rodičia, chlapci, všetci sa ticho rozhovorili:

– Výborne, Robetti! – Výborne, úbohé dieťa! – A posielali mu bozky.

Učiteľky a chlapci, ktorí stáli okolo neho, mu bozkávali ruky a ramená.

Chlapec otvoril oči a riekol:

– Moja aktovka!

Matka zachráneného dieťaťa naňho plačky pozrela a povedala mu:

– Ja ti ju ponesiem, anjelik milý, ja ti ju ponesiem! – A pritom podopierala matku raneného, ktorá si zakryla tvár rukami.

Vyšli, položili chlapca do koča a koč odišiel. A potom sme všetci vošli do tried.

Kalábrijský chlapec

Sobota, 22.

Včera večer, práve keď nám učiteľ hovoril novinky o chudáčikovi Robettim, ktorý už môže trochu chodiť o barlách, vošiel riaditeľ s novým žiakom. Bol to chlapec s veľmi tmavou tvárou, s čiernymi vlasmi, s veľkými čiernymi očami a s hustými obrvami; šaty mal tmavé, s čiernym koženým opaskom. Riaditeľ iba čosi povedal nášmu učiteľovi, odišiel a nechal

v triede chlapca, ktorý sa pozeral na nás svojimi čiernymi očami, akoby sa bál... Tak mu teda učiteľ chytil ruku a povedal triede:

– Môžete sa tešiť. Dnes nastúpil do školy malý Talian narodený v Reggio v Kalábrii, vyše päťsto míľ odtiaľto. Majte v láske svojho bračeka, ktorý prišiel tak zďaleka. Narodil sa v slávnom kraji, ktorý dal Taliansku významných mužov a dáva mu dobrých pracovníkov a výborných vojakov; narodil sa v jednom z najkrajších krajov našej vlasti, kde sú hlboké lesy a vysoké vrchy, kde býva nadaný a smelý ľud. Majte ho radi, aby mu nič nepripomínalo, že je tak ďaleko od mesta, kde sa narodil; presvedčte ho, že taliansky chlapec, nech by prišiel do hocktorej talianskej školy, všade nájde bratov.

Nato učiteľ vstal a ukázal na nástennej mape Talianska bod, kde je Reggio di Calabria. A potom hlasno zavolať na toho, čo bol vždy najlepším žiakom:

– Ernesto Derossi!

Derossi vstal.

– Pod' sem, – povedal učiteľ.

Derossi vyšiel z lavice a postavil sa k stolu, tvárou ku Kalábrijcovi.

– Ako prvý žiak triedy, – povedal učiteľ, – objím na privítanie v mene celej triedy nového druha; objatie syna Piemontu so synom Kalábie.

Derossi objal Kalábrijca a povedal mu jasným hlasom:

– Vitaj! – a ten ho prudko pobožkal na obe líca.

Všetci thieskali.

– Ticho! – skríkol učiteľ. – V škole sa netlieska!

No bolo vidieť, že je spokojný. Chlapcovi určil miesto a odprevadil ho k lavici. Potom ešte dodal:

– Dobre si zapamätajte, čo vám poviem. Za to, aby sa mohol kalábrijský chlapec cítiť ako doma v Turíne a chlapec z Turína zase ako vo vlastnom domove v Reggio di Calabria, za to bojovala naša krajina päťdesiat rokov

a za to zomrelo tridsaťtisíc Talianov. Vy sa musíte všetci navzájom ctiť a milovať, a kto z vás by urazil tohto druhu za to, že sa nenarodil v našom kraji, nebol by hoden zdvihnúť oči na našu trojfarebnú zástavu.

Len čo si Kalábrijec sadol na svoje miesto, jeho susedia mu darovali perá a obrázok a jeden chlapec z poslednej lavice mu poslal švédsku známku.

Moji spolužiaci

Utorok, 25.

Chlapec, ktorý poslal Kalábrijcovi známku, sa mi páči zo všetkých najviac. Volá sa Garrone, je najväčší v triede, má skoro štrnásť rokov, veľkú hlavu a široké plecia. Keď sa smeje, vidieť, aký je to dobrák; no zdá sa, že stále premýšľa ako nejaký chlap. Teraz už poznám mnohých svojich spolužiakov. Iný chlapec sa mi páči iba preto, že sa volá Coretti a nosí kabátik čokoládovej farby a čiapku z mačacej srsti. Je vždy veselý. Jeho otec obchoduje s drevom a bojoval vo vojne roku 1866 v útvare princa Umberta. Vrávelo sa, že má tri vyznamenania. Potom je tu malý Nelli, úbohý hrbáčik, slabý a s chudou tvárou. A ďalší chlapec, ktorý sa volá Votini, je veľmi dobre oblečený a stále si oberá zo šiat akési vlásky. V lavici predou mnou sedí chlapec, ktorého nazývajú „murárikom“, pretože má otca murára. Tvár má okrúhlu ako jablko, nos v nej ako guľku. Ten má zvláštnu schopnosť, vie urobiť *zajačí pysk*. Všetci mu to kážu robiť a rehocú sa. Nosí malý plstený klobúk, ktorý sa mu v aktovke utľapkal a vyzerá ako vreckovka. Pri murárikovi je Garoffi, mládenec dlhý a vycivený, s nosom ako soví zobák medzi malilinkými očičkami. Ustavične sa zaoberá

pierkami, obrázkami a zápalkovými škatuľkami a úlohy si píše na nechty, aby ich mohol potajomky čítať.

Potom je tu jedno pánča, Carlo Nobis, zdá sa byť veľmi pyšný. Sedí medzi dvoma chlapcami, ktorí sú mi sympatickí: jeden je kováčov syn, vopchaný do kabáta, čo mu siaha až po kolená, bledučký, takže vyzerá byť chorý a preľaknutý a nikdy sa nezasmeje. Druhý s červenými vlasmi, má nevládnú ruku a nosí ju zavesenú na krku. Otec mu odišiel do Ameriky a matka chodí predávať zeleninu. A môj ľavý sused je zvláštny chlapec – volá sa Stardi, – je malý a územčistý, akoby nemal krk, hundroš, s nikým sa nerozpráva, a zdá sa, že ťažko chápe. No pri vyučovaní je pozorný a ani okom nemihne, načúva so zvrasteným čelom a stisnutými zubami. A ak sa ho niekto na niečo spýta vtedy, keď hovorí učiteľ, tak prvý a druhý raz neodpovie a na tretí raz kopne. Vedľa neho sedí zlý a zlomyseľný chlapec

Franti, už ho vylúčili z iného oddelenia. Sú tu aj dvaja bratia rovnako oblečení, veľmi sa na seba podobajú. Obaja nosia kalábrijské klobúky s bažantím brkom. No najkrajší a najnadanejší zo všetkých je Derossi, naisto bude najlepší i tohto školského roku. Učiteľ, ktorý sa už o tom presvedčil, ho stále vyvoláva. Ja však mám rád Precossiho, kováčovho syna, toho s tou dlhou kabanickou, ktorý sa zdá byť chorľavý. Vracia, že ho otec bíjava; je veľmi plachý a zakaždým, keď sa dakoho na dačo opytuje alebo sa dakoho dotkne, povie: – Prepáč mi, – a hľadá svojimi dobráckymi a smutnými očami.

No Garrone je najväčší a najlepší.

Šlachetný skutok

Streda, 26.

Práve dnes ráno sa Garrone ukázal. Keď som vošiel do triedy – trochu neskoro, lebo ma zastavila učiteľka z prvej vyššej a opýtala sa ma, kedy môže prísť k nám domov – učiteľ tam ešte nebol. Traja či štyria chlapci zapárali do úbožiaka Crossiho, toho s červenými vlasmi, čo má jednu ruku nevládnú a matku predavačku zeleniny. Štuchali ho pravítkami, hádzali mu do tváre šupky z gaštanov a nazývali ho kalikou a ohavou, potom ho napodobňovali, ako nosí ruku v šatke. A on, celkom sám vzadu v lavici, bledý, počúval a hľadel raz na jedného, raz na druhého chlapca s prosebným výrazom v očiach, aby ho len nechali na pokoji. No oni sa mu čoraz väčšími posmievali a Crossi sa začal triasť a červenieť od zlosti. Zrazu bezočivý Franti vystúpil na lavicu a predstieral, že nesie v každej ruke kôš. To napodobňoval Crossiho matku, ako prichádza k bráne školy čakať synčeka; pretože teraz bola chorá. Viacerí sa začali rehotáť. Vtom Crossi stratil hlavu, schmatol kalamár a šmaril ho celou silou Frantimu do hlavy; lenže Franti uhol a kalamár buchol do prs učiteľa, ktorý práve vchádzal.

Všetci sa rozbehli na svoje miesta a nastrašene stíchli.

Učiteľ zbledol, vyšiel k stolu a vzrušene sa spýtal:

– Kto to bol?

Nikto neodpovedal.

Učiteľ zvolal po druhý raz mocnejším hlasom:

– Kto to hodil?

Tu sa Garrone zľutoval nad chúd'at'om Crossim, prudko vstal a povedal rozhodne:

– Ja som to bol!

Učiteľ naňho pozrel, pozrel na zadivených žiakov; potom povedal pokojným hlasom:

– Nebol si to ty.

A o chvíľu:

– Vinník nebude potrestaný. Nech vstane!

Crossi vstal a plačky povedal:

– Podpichovali ma a urážali, ja som stratil hlavu a hodil som...

– Sadni si, – povedal učiteľ. – Nech vstanú tí, čo ho rozhnevali.

Zdvihli sa štyria so zvesenými hlavami.

– Vy, – povedal učiteľ, – ste urážali spolužiaka, ktorý vám nič neurobil, posmievali ste sa nešťastníkovi, bili ste nevládneho, ktorý sa nemôže brániť. Dopustili ste sa toho najhanebnejšieho, najmrzkejšieho skutku, akého sa vôbec môže ľudský tvor dopustiť. Zbabelci!

Keď dopovedal, šiel medzi lavice, chytil Garroneho, ktorý stál so sklonenou hlavou, za bradu, zdvihol mu tvár, pozrel mu do očí a povedal:

– Ty si šľachetná duša.

Garrone sa zarazil, no o chvíľu pošepol niečo učiteľovi do ucha. Učiteľ sa obrátil k štyrom vinníkom a povedal drsne:

– Odpúšťam vám.

Moja učiteľka z prvej vyššej

Štvrtok, 27.

Moja učiteľka dodržala slovo: prišla dnes k nám domov vo chvíli, keď som sa chystal odísť i s mamou a odnieť bielizeň jednej chudobnej žene, ktorú

odporúčali noviny *Gazzetta*. Už prešiel rok, čo sme u nás učiteľku nevideli. Všetci sme ju privítali. Je stále rovnaká, malá, so zeleným závojom okolo klobúka, jednoducho oblečená a zle učesaná, lebo sa nemá kedy upraviť. No je bledšia ako vlni, má ten istý biely klobúk a jednotaj kašle. Moja matka jej povedala:

– A zdravie, pani učiteľka? Nedávate si dost' pozor!

– Ech, na tom nezáleží, – odvetila s veselým i smutným úsmevom zároveň.

– Rozprávate prihlasno, – dodala moja mama, – veľmi sa zadýchate pri tých vašich chlapcoch.

Je to pravda; jej hlas vždy počuť. Pamätám sa na to, keď som ešte chodil do jej triedy. Ustavične hovorí, lebo chlapci sa vtedy nerozpŕtľujú, a ani chvíľočku neposedí. Som si istý, že prišla preto, lebo nikdy nezabúda na svojich žiakov; roky si pamätá ich mená. V dňoch mesačných skúšok beží k riaditeľovi spýtať sa, koľko bodov dosiahli. Čaká ich pri východe a prezerá im úlohy, aby zistila, ako pokročili. A mnohí prichádzajú k nej ešte aj z gymnázia, keď už nosia dlhé nohavice a majú hodinky.

Dnes sa vracala celá zadychčaná z obrazárne. Bola tam so svojimi žiakmi, ako to robieva už roky, keď ich každý štvrtok odprevádza do niektorého múzea a všetko im tam vysvetľuje. Chúd'a učiteľka, taká je vychudnutá! No stále je čulá a vždy sa rozohní, keď vraví o škole. Chcela znovu vidieť posteľ, na ktorej som ležal veľmi chorý pred dvoma rokmi. Posteľ teraz patrí môjmu bratovi. Chvíľku sa na ňu pozerala a nevládala hovoriť. Potom musela rýchlo odísť, aby navštívila ešte chlapca zo svojej triedy, remenárovho syna chorého na osýpky. Okrem toho mala opraviť hrbu zošitov, bude pracovať celý večer. A musí dať aj súkromnú hodinu matematiky jednej predavačke neskoro večer.

– Tak čo, Enrico, – povedala mi pri odchode, – máš rád svoju učiteľku ešte i teraz, keď už riešiš ťažké úlohy a píšeš dlhé kompozície?

Pobozkala ma a na schodoch ešte dodala: – Nezapudni na mňa, Enrico!

Moja dobrá učiteľka, nezabudnem na teba nikdy, nikdy! A keď vyrastiem, aj vtedy si na teba spomeniem a prídem ťa navštíviť medzi tvojich žiakov; a zakaždým, keď prejdem okolo školy a začujem hlas niektorej učiteľky, bude sa mi zdať, že počujem tvoj hlas, a rozpamätám sa na tie dva roky, ktoré som strávil v tvojej triede. Spomeniem si, ako si ma naučila toľko vecí, ako som ťa videl veľa ráz prechorenú a ukonanú, ale vždy starostlivú, vždy zhovievavú, zato zúfalú, keď daktorý žiak nedržal správne prsty pri písaní. Spomeniem si, ako si sa triasla, keď sa nás inšpektori všeličo vypytovali, šťastná, keď sme sa dobre držali, vždy dobrá a milujúca ako matka. Nie, nikdy na teba nezabudnem, drahá učiteľka.

V podkrovnej izbičke

Piatok, 28.

Včera večer sme zašli s mamkou a sestrou Silviou zaniest' bielizeň tej chudobnej žene, ktorú odporúčali noviny. Ja som niesol balík, Silvia mala tie noviny so začiatočnými písmenami mena a s adresou. Vyšli sme nakoniec až pod strechu vysokého domu, do dlhej chodby, kde bolo veľa dverí. Moja mamka zaklopala na posledné z nich. Otvorila nám pomerne mladá plavovlasá žena. Bola vycivená; odrazu sa mi zazdalo, že som ju už niekedy videl, s tou istou belasou šatkou na hlave.

- Ste vy tá, čo o nej píšu v novinách, tak a tak? – spýtala sa moja mama.
- Áno, pani, ja som to.
- To je dobre, priniesli sme vám nejakú bielizeň.

A žena začala ďakovať a pozhŕňať nás, že to nemalo konca. Vtom som zazrel v kúte holej a tmavej izby kľáčať chlapca pred stoličkou. Bol obrátený chrbtom k nám a zdalo sa, že píše; a naozaj písal, papier mal položený na stoličke a kalamár na dlážke. Ako sa mu to dá takto potme? Pokým som si to v duchu vŕavel, odrazu som spoznal červené vlasy a barchetový kabátik Crossiho, zeleninárkinho syna, toho s nevládnou rukou. Potichu som to povedal mame, kým si žena ukladala donesené veci.

– Ticho! – povedala mamka. – Možno sa hanbil, keď zbadal, že robíš láskavosť jeho mame; nevolaj ho.

V tej chvíli sa však Crossi obrátil. Ja som sa zarazil, ale on sa usmial. Vtom ma mama posotila, aby som ho bežal objat'. Chytil som ho, on sa zdvihol a stisol mi ruku.

– Bývam tu, – rozhovorila sa medzitým jeho matka, – iba sama s tým chlapcom. Muža mám už šesť rokov v Amerike. Na dôvažok som chorá a nemôžem chodiť predávať zeleninu, aby som zarobila aspoň pár soldov. Nezostal mi už ani stolček pre chudáka Luigiho, aby si na ňom mohol robiť úlohy. Kým bola dolu pri dverách lavica, mohol si písať úlohy aspoň tam; no vzali ju preč. Niet tu ani trocha svetla, čo treba k učeniu, aby si nezničil oči. Je to milosť, že ho môžem poslať aspoň do školy, lebo mu mestská rada dáva knihy a zošity. Úbohý Luigino, ako by sa rád učil! Som úbohá žena!

Moja mama jej dala všetko, čo mala v peňaženke, pobožkala chlapca, a keď sme odchádzali, skoro plakala. A povedala mi úprimne:

– Pozri sa na toho chudáka chlapca, ako si musí robiť úlohy; ty máš všetko pohodlie a aj tak sa ti zdá učenie ťažké! Ach, Enrico môj, je viac zásluhy v jeho učení sa za jeden deň ako v tvojom za celý rok. Takých by mali v škole vyznamenávať!

Hej, milý Enrico, tebe sa učenie vidí priťažké, ako ti to povedala tvoja mama; už ťa neviďam kráčať do školy tak odhodlane a s takou usmievavou tvárou, ako by som chcel. A ešte si aj zanovitý. Nože počuj! Porozmýšľaj trocha o tom, aký ničomný a opovrhnutiahodný by bol deň, keby si nešiel do školy! Na začiatku týždňa by si sa so zopnutými rukami pýtal naspäť, červený od nudy a hanby, zhnusený zábavou a vlastnou existenciou. Enrico môj, dnes sa učia všetci, všetci. Pomysli si na robotníkov, ktorí idú do školy večer, unavení celodennou prácou; na ženy, na chlapcov z ľudu, ktorí chodia do školy v nedeľu, po celotýždennej práci; na vojakov, ktorí sa chytajú kníh a zošitov, keď sa vrátia ukonaní z cvičenia; pomysli si na nemých a slepých chlapcov, ktorí tiež študujú; a napokon na väzňov, že aj tí sa učia čítať a písať. Pomysli si ráno, keď vychádzaš z domu, že práve v tej istej chvíli v tomto meste ide iných tridsaťtisíc chlapcov tak ako ty na tri hodiny do triedy učiť sa. No čože! Pomysli si na tých nespočetných chlapcov, ktorí v tej istej hodine idú vo všetkých krajinách sveta do školy; sleduj ich vo svojich predstavách, ako idú, idú uličkami tichých mestečiek, ulicami rušných miest, pozdĺž brehov morí a jazier, tu pod žeravým slnkom, tam v hmlách, v krajoch popretínaných kanálmi, na člnoch, na koni po šírých rovinách, na lyžiach po snehu, dolinami a vrškami, cez lesy a prú-

diace vody, po osamelých horských chodníčkoch, samotní i v skupinách, v dlhých radoch za sebou, všetci s knihami pod pazuchou, oblečení na tisícky spôsobov, hovoriaci tisícmi jazykmi, do školy v najkrajnejších končinách Ruska, takmer stratenej medzi ľadom, až po poslednú arabskú školu, zatônenú palmami. Milióny a milióny, všetci sa idú učiť v rozličnej forme tie isté veci; predstav si toto obrovské mravenisko chlapcov zo stoviek národov, tento nesmierny pohyb, do ktorého patriš. Ak by tento pohyb ustal, ľudstvo by upadlo do barbarstva; tento pohyb, to je pokrok, nádej a sláva sveta. Teda odvahu, malý vojačík nesmierneho vojska. Tvoje knihy sú tvoje zbrane, tvoja trieda je tvoj útvar, tvojím bojiskom je celá zem, a víťazstvo, to je ľudská civilizácia. Nebuď zbabelým vojakom, môj Enrico.

Tvoj otec

Malý padovský vlastenec

Mesačná poviedka

Nebudem zbabelým vojakom, nie; no chodil by som do školy oveľa radšej, keby nám učiteľ predložil každý deň takú poviedku ako dnes ráno. Povedal nám, že každý mesiac nám jednu napíše a vždy to bude poviedka o dobrom a ozajstnom skutku, ktorý urobil nejaký chlapec. Táto sa volá *Malý padovský vlastenec*. Teda tu je.

Francúzsky parník odplával zo španielskeho mesta Barcelony a mieril do Janova. Na palube boli Francúzi, Taliani, Španieli, Švajčiari. Bol medzi nimi aj jedenásťročný chlapec, sám a chatrne oblečený, ktorý sa jednostaj držal bokom od ostatných ako divé zviera a pozeral na všetkých zachmúrenými

očami. A mal aj príčinu takto gániť na ľudí. Pred dvoma rokmi ho otec a matka, dedinčania z okolia Padovy, predali vedúcemu skupiny artistov; ten ho naučil šermovať päšťami a potom ho vláčil po Francúzsku a Španielsku. Neprestajne ho bil a nechal hladovať. Keď prišli do Barcelony, už sa takmer nevládal hýbať od bitky a hladu. Pozbieral však všetky sily, aby ušiel svojmu tyranovi a bežal prosiť o pomoc k talianskemu konzulovi. Konzul bol dojatý, naložil chlapca na tento parník a dal mu list pre janovského kvestora, ktorý ho mal vrátiť jeho rodičom; rodičom, čo ho predali ako zvieru.

Úbohý chlapec bol otrhaný a prechorený. Dali mu kabínku druhej triedy. Všetci sa naňho dívali; podaktorí sa ho vypytovali, ale on neodpovedal a zdalo sa, že všetkých nenávidí a pohŕda nimi. No traja cestujúci mu svojimi otázkami predsa len rozviazali jazyk, nuž rozpovedal svoj príbeh niekoľkými hrubými slovami, pričom miešal benátčinu, španielčinu a francúzštinu. Títo cestujúci neboli Taliani, ale porozumeli mu. A trocha zo súcitu, trocha povzbudení vínom dali mu peniaze, žartovali a podpichovali ho, aby rozprával aj o iných veciach. Vo chvíli, keď títo traja páni vstúpili do jedálne, chceli sa ukázať a opäť mu dávali peniaze a pokrikovali:

– Chyť toto! Chyť tamto! – a cvengali mincami po stole.

Chlapec pchal všetko do vrecka, polohlasne d'akoval svojím mrzutým spôsobom, no po prvý raz mal usmievavý a srdečný pohľad. Potom vliezol do kajuty, zatiahol záclonu a rozmýšľal o svojich veciach. Z tých peňazí by si mohol kúpiť na palube dajaký dobrý hlt, veď už dva roky je bez chleba; a len čo pristanú v Janove, bude si môcť kúpiť kabát, veď už dva roky je oblečený v handrách; a keď prinesie peniaze domov, možno ho otec i mamka prijmú trocha lepšie, ako by ho prijali, keby prišiel s prázdnyimi vreckami. Tieto peniaze boli preňho malým šťastím. A naradovaný myslel na to všetko za záclonou svojej kabínky, kým sa tí traja cestujúci zhovárali

pri jedálenskom stole uprostred sály druhej lodnej triedy. Popíjali a rozprávali o svojich cestách a o krajinách, ktoré videli, až prišlo na rad aj Taliansko. Jeden z nich si začal ťažkať na hotely, druhý na železnice a potom sa všetci vedno rozohnili a natárali aj všeličo zlé. Prvý by bol radšej cestoval po Laponsku; druhý povedal, že v Taliansku našiel iba podvodníkov a zbojníkov; a tretí dodal, že talianski úradníci nevedia ani čítať.

– Zaostalý národ, – zopakoval prvý.

– Špinavý, – doložil druhý.

– Zlo... – začal vyhlasovať tretí; chcel povedať, že „zlodejský“, no už nedokončil. Na hlavy a na plecía sa im zosypali soldy a pollírovky, ktoré skákali na stôl a na dlážku s pekelným cvengotom. Všetci traja sa zlostne zdvihli, a keď pozreli dohora, dostali hrst' mincí ešte aj do tváre.

– Berte si svoje peniaze, – povedal chlapec pohrdavo, keď vykukol spoza záclony svojej kabínky, – neprijmem almužnu od toho, kto tupí svoju vlasť.

NOVEMBER

Kominárik

Utorok, 1.

Včera večer som šiel na dievčenské oddelenie v našom susedstve odovzdať Silviinej učiteľke príhodu padovského chlapca, lebo si ju chcela prečítať. Je tam sedemsto dievčat! Keď som prišiel, práve začali vychádzať. Boli veselé, lebo mali pred sebou voľno na Všechsvätých a na Dušičky.

A videl som peknú vec. Naproti školskej bráne, na druhej strane ulice, stál kominárik. Jedným ramenom bol opretý o múr s čelom na tom ramene. Bol malý, v tvári celkom čierny, s kominárskou kapsou a škrabákom, a zadúšavo plakal. Dve či tri dievčence z druhej vyššej prišli k nemu a pýtali sa:

– Čože sa ti stalo, že tak plačeš?

No on neodpovedal a fikal ďalej.

– No čože ti je, prečo plačeš? – zopakovali dievčence otázku.

Vtedy zdvihol hlavu a plačky povedal, že vo viacerých domoch povymetal komíny a zarobil na tom tak zo tridsať soldov, no stratil ich, vypadli mu z deravého vrecka – ukázal im dieru – a teraz si netrúfa prísť domov bez peňazí.

– Majster ma zbije, – nariekal a celý zúfalý si zasa spustil hlavu na rameno. Dievčatá stáli a veľmi vážne naňho pozerali. Medzitým prišli aj iné dievčence, veľké i malé, chudobné i slečinky, s aktovkami pod pazuchou. A jedna veľká, ktorá mala na klobúku belasé pero, vytiahla z kapsy dva soldy a povedala:

– Mám iba dva soldy; urobme zbierku.

– Aj ja mám dva, – povedala druhá v červených šatách, – od všetkých určite nazbierame tridsať.

A začali pokrikovať:

– Amália! Luigia! Annina! Kto dá soldy? Sem soldy!

Podaktoré si mali za svoje peniaze kúpiť kvety alebo zošity, no dali ich; zopár najmenších priložilo centesimy. Tá s belasým perom všetko pozbierala a nahlas porátala:

– Osem, desať, pätnásť!

No bolo treba viac. Tu sa zjavila najväčšia zo všetkých, ktorá vyzerala skoro ako učiteľka, a dala pol líry; všetky ju pochválili. Ešte chýbalo päť soldov.

– Teraz sa blížia štvrtáčky, tie majú, – povedalo jedno dievča.

Štvrtáčky prišli a soldy pršali. Všetky sa sem tisli. Bolo pekné vidieť chudáka kominárika uprostred všetkých tých pestrofarebných šiat, celého obkrúženého perami, stuhami a kaderami. Tridsať soldov už bolo pokope a ešte prichádzali ďalšie. Tie najmenšie školáčky, ktoré nemali peňazí, sa pretiskali pomedzi tie veľké a núkali svoje kyticčky kvetov, len aby tiež čosi dali. Zrazu prišla vrátnička a skríkla:

– Pani riaditeľka!

Dievčence sa rozleteli na všetky strany ako krdel' vrabcov. Teraz bolo vidieť malého kominárika, samotného uprostred cesty, ako si utiera oči, veľmi spokojný, ruky plné peňazí. V gombičkových dierkach kabátika, vo vreckách a za klobúkom mal zastoknuté kyticčky kvetov a kvety boli ešte i na zemi, pri jeho nohách.

Deň Dušičiek

Streda, 2.

Tento deň je zasvätený pamiatke mŕtvych. Vieš, Enrico, na ktorých mŕtvych by ste mali, vy chlapci, myslieť v tento deň? Na tých, ktorí zomierajú za vás, za chlapcov, za deti. Koľko ich už zomrelo a koľko ich ustavične umiera! Myslel si vôbec dakedy na to, koľko otcov sa zoderie v robote, koľko matiek sa dostane do hrobu predčasne, lebo ich zničí odriekanie, na ktoré sa odsudzujú, aby uživilí svojich synčekov? Vieš, koľko chlapcov si vrazí nôž do srdca zo zúfalstva nad tým, že vidí vlastných synov v biede, a koľko žien sa utopí či zomrie od bóľu alebo zošalie preto, že stratili dieťa? V tento deň myslí na všetkých týchto mŕtvych, Enrico. Pomysli si, koľko učiteľiek zomrelo mladých, na suchoty od námahy pri

školskej práci, z lásky k deťom, od ktorých sa nemohli odtrhnúť; pomysli na lekárov, ktorí zomierajú na nákazlivé choroby, pretože sa odvážne podujímajú liečiť deti; myslí na všetkých tých, ktorí pri stroškotaní lodí, pri požiaroch, počas drahoty a nedostatku, vo chvíľach najväčšieho nebezpečenstva odovzdajú deťom poslednú smidku chleba, poslednú záchrannú dosku na mori, posledné lano na

záchranu z plameňov a vydýchnu naposledy spokojní s obeťou, ktorá sa prevtelila do života malého neviniatka. Týchto mŕtvych je veľmi veľa, Enrico; každý cintorín skrýva stovky týchto svätých stvorení. Keby sa mohli len na chvíľu zdvihnúť z hrobu, zvolali by meno chlapca, ktorému obetovali radosť svojej mladosti, pokoj staroby, náklonnosť, inteligenciu, život; dvadsaťročné nevesty, chlapi v rozkvetení síl, starci osemdesiatnici, mládenci – neznámi a hrdinskí ochrancovia detstva – takí veľkí a takí šľachetní, že niet na svete toľkých kvetín, koľkými by sme mali pokryť ich hroby. Tak veľmi vás milujeme, deti! Mysli dnes s vďačnosťou na týchto mŕtvych a buď lepší a srdečnejší voči všetkým tým, ktorí ťa ľúbia a ustávajú sa kvôli tebe, môj drahý, šťastný synček, ktorý na deň Dušičiek ešte nemáš koho oplakávať!

Tvoja matka